

Dutkansearvi dieđalaš áigečála

Volume 6, Issue 1, 2022

Spešiála nummir / Special issue

Kulturárbi otnábeaivvi geavadagain / Indigenous cultural heritage in current practices

Buvttadeaddji / Publisher

Sámi giela ja kultuvrra dutkansearvi / Sámi Language and Culture Research Association

Váldodoaimmaheaddjit / Editors

Hanna Guttorm & Irja Seurujärvi-Kari

ISSN 2489-7930

Jurdatgat paradigmma rievdamis sámi skuvlendutkamušas

Pigga Keskitalo

Pigga Keskitalo sáhkavuoru válđoáššin ledje muhtin jurdatgat dutkamuša paradigmmain, mat leat gieđahallon logus 3. *Gáfestallan háleštallamat álgoálbmotdutkanama paradigmmas sámi dutkamušas*. Dan logu leat čállán Pigga Keskitalo, Torkel Rasmussen, Rauna Rahko-Ravanti ja Rauni Äärelä-Vihriälä.

Buorre beaivi. Mun lean eret Ohcejogas, Njuorggáma gilis ja orun dál Eanodaga gielddas, Bealdovuomis iežan bearrašiin”, hállel dá davvisámegiela ja ná muitalin ahte lean eret Ohcejoga gielddas Njuorggán gilis, muhto dál orun Eanodaga gielddas Bealdovuomis. Barggan seniordutkin Lappi universitehtas Roavvenjárjggas bajásgeassinfakultehtas. Ovdal dan bargaen Sámi allaskuvllas Norggas Guovdageainnus 20 jagi sámi oahpaheaiskuvlemis. Lean maiddái Turkus fierpmádatdutkan Migrašuvnna instituhtas.

Háliidan dahkat moadde kommentta antologijai min, mu ja eará golbmasa Torkel Rasmussen, Rauna Rahko-Ravanti and Rauni Äärelä-Vihriälä ovtta čállán lohku, man guovddázis lea álgoálbmotdutkanama paradigma.

Oskumušaid ja soahpamušaid joavkun dutkamuša paradigma oahpista dutkiid doaimmaid ja dan mo sii galggašedje áddet čuolmmaid. Dán dáfus álgoálbmotdutkanama paradigma identifiere erohusaid sierra paradigmaid gaskkas ja lea vuolggasaddjin daid ovddideames ja huksemis. Ovddit dutkamušat čájehit, ahte ii gávdno viidát dohkkehuvvon meroštallan álgoálbmotmetodologijain dahje dutkamušas paradigmas. Mihtilmas oarjemáilmmi ovdamearkkat leat mañnepositivisttalaš, konstruktiiivvalaš, transformatiivvalaš ja pragmáhtalaš paradigmat. Shawn Wilson govvida ’álgoálbmotdutkanamaš paradigma dakkárin, mas diehtu juogaduvvo olbmuid gaskasaš oktavuodáin ja olbmuid ja kosmosa gaskka ja mii gáibida ovddasvástáduslašvuoda buotlágan vuostevurrosaš oktavuodáid hárrái (eng. *relational accountability*), man mielde dutkiin leat ollu ovddasvástádusat viiddis oktavuodaid fierpmádagas, masa gullet olbmot, lunddolaš máilbmi ja spirituála máilbmi.’

Bargojoavkun go leimmet vuos válljen vuodu iežamet logu hábmemii, min movttiidahte Wilsona njeallje dutkanparadigmma geahččanguovllu: 1) ontologijja (du orruma vuohki ja masa don jáhkát), 2) epistemologijja (maid don jurddašat duođalašvuodas) ja 4) aksiologijja (etihkka ja árvvoštallamat mat oahpistit jurddašit makkár dutkamuša lea ávkkálaš dahkat). Min logus mii ságastalaimet iežamet vásáhusain ja čovdosiin sámi dutkansuorggis min oktasaš dalá áigge bargosajis Sámi allaskuvllas, Guovdageainnus Norggas.

Dutkamuš sámiid ja sin kultuvrra birra lea álgán akademias olggobeale dutkiid dáfos, ng. lappologalaš dutkamuša árbevierrun. Álgoálbmotdutkamuša ovdáneapmi lea dahkan vejolažžan geavahit heivvolaš metodologijjaid, mat vuhtii váldet fáttá erenoamáš osiid, masa gullet dekoloniseren, čatnaseapmi, álgoálbmogiid jienaid lokten ovdavuoigatvuodalaš sadjái ja álgoálbmotmáilbmegovaid geavaheapmi álgoálbmogiid ovddasvástáduslašvuoda lassin.

Sámi allaskuvla fálai oktasaš vuodu midjiide bargat ovttas ja lei fierbmadatsadji min ovttasbargui. Dát ovttasbargu dagai vejolažžan midjiide dutkiide ovttas čállit ja árvvoštallat min jáhkuid ja doaimmaid seammás go almmustahttit dan, mo mii áddiimet álgoálbmot dahje/ja sámi paradigmma ja giedahallágoahtit dan.

Vai mii olaheimmet dáid ulbmiliid, mii hábmiimet metologijja ja konkretisereimmet dan hálešátallanrieggáin. Veháš áigge geahčen mii soabadeimmet geavahit sámi sáni *gáfestallan* – čoahkkanit oktii juhkat gáfe ja háleštallat – juohkit vásáhusaid, gávdnat čovdosiid ja kritihkalaččat guorahallat ja gávdnat suokkardalli vugiid, maid sáhtášeimmet ovttas govvidit (ja dohkkehit). Wilsona mielde álgoálbmotdutkamuša paradigma boahdá vuodđojurdagis ahte diehtu lea relašuvnnalaš, juogaduvvon buot sivdnádusaiguin ja dan dihte dat ii sáhte oamastuvvot dahje gávdnat daninassii muhto lea eanet proseassa. Álgoálbmotdutkamuša metodat fertejit suokkardit daid oskumušaid ja ovddasvástádusaid, maidda dat čujuhit.

Min dutkamuša oktasaš evalueremis ja analysas johtilit fuomášeimmet, ahte min dutkamušain lei gávdnomis álgoálbmotoaidninguovlu ja ahte sáhtá maddái čujuhit sosiálalaš diliide, main leamašan lagaš dahje njuolgga váikkuhus min oskumušaide ja doaimmaide. Mii maddái deattuheimmet oktavuoda min dutkamuša temáide ja motiivaid bargadetttiin skuvlejeaddjin ja dutkin. Juohkeokta maddái jurddašii čiekŋalit dan perspektiivva, man mielde diehtu máhcahuvvo dieđu hálddašeaddjiide ja mo mii vástidit dán ovddasvástádussii geavatláččat.

Eanet aht'eamet eamiálbmogiid friija, dihtui vuodđudeaddji ovdamiehtama -prinsihppa lea dehálaš dutkanbargguin. Dutkin min mielas lea vealtameahttun háleštit váldeoktavuodain. Dalle sáhttit buorebut sihkkarastit dan, ahte deavdit dihto vuordámušaid, go leat ovddideamen álgoálbmotskuvlema vuolggasajiid. Vuodđudeimmet iežamet mearrádusaid dutkiid buoremus dihtui, mii lei sensitiivvalaččát huksejvvon ja vuodđuduva njuolggadusaide. Seammás heiveheimmet álgoálbmot ja/dahje sámi vuogi dahkat ovddasvástáduslaš responsiiva dutkamuša.

Nubbi aspekta lea ovttasbargu, mii rahpasii sierralágan vugiid bokte min prosessain, muhto maiddá duogázis ledje stuorát oktasašbarggut jođus báikkálaš servodagaiguin. Lohppii sáhtta dadjta, ahte vai dutkamuša sáhtta doalvut nuppi dássái ja sihkkarastit dieđu olaheami, skuvlejumi prosessat nugo oahpahus ja bagadallan leat dehálas doaimmat dakko bokte.

Go smiehtaimet prosessa birra ja mo dutkamuša jáhkuid ja doaimmaid sáhtta govvidit, de fuomášeimmet geavahit árbevirolaš ja juohkebeaivválaš duddjoma sániid ja duodjedáviriid.

Vai bargu sáhtta lihkestuvvat, ferte váldit vuhtii báikkálaš diliid seammá bures go mánggalágan, oktasaččat hábmejvvon njuolggadusaid. Dutkanbargu šaddáge olmmošlaš bargun goittotge pedagogalaš suorggis, maid mii leimmet iežamet kapihtalis suokkardallamin; bargun aktiivvalaš olmmošlaš jurddašepmin ja ságastallamin. Mii leat leamaš ollásit diđolaččat vássán, dálá ja boahte áiggis.

Giitu mu oasis.

Gáldu

Keskitalo, P., T. Rasmussen, R. Rahko-Ravantti & R. Äärelä-Vihriälä 2021. "Gáfestallan Talks of the Indigenous Research Paradigm in Sámi Research. In Indigenous Research Methodologies in Sámi and Global Contexts, eds. Virtanen, P.K., P. Keskitalo & T. Olsen, 65-83. Leiden: Brill.

Liŋka artihkkalii: <https://brill.com/view/book/9789004463097/BP000004.xml>